

Οι «κρίσεις» που πλήττουν τη δικαιοσύνη αντιστοιχούν στη συνολική κοινωνικοπολιτική κατάσταση

του Χριστόφορου Αργυρόπουλου

Σε συμπλήρωση όσων ήδη έχουν εκτεθεί καλούμαι να συμβάλω στην κατανόηση του φαινομένου της «κρίσης στη δικαιοσύνη» στη σημερινή συγκυρία από την οπτική του δικηγόρου, που εννοιολογικά «συλλειτουργεί» κατά την απονομή της δικαιοσύνης και, ρεαλιστικότερα, εργάζεται στο χώρο αυτό. (Η επιφύλαξη συνδέεται με την αποτελεσματικότητα του δικανικού διαλόγου).

Οι «κρίσεις», που πλήττουν τη δικαιοσύνη, αντιστοιχούν στη συνολική κοινωνικοπολιτική κατάσταση. Έτσι στη μακρά κρίση των θεσμών από τη δικτατορία του Μεταξά ως τη μεταπολίτευση, η παραμόρφωση της νομιμότητας είχε ως ανακλαστικό αποτέλεσμα την ουσιαστική περιστολή της δικαστικής ανεξαρτησίας, αφού η ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου γινόταν προς εξυπηρέτηση των κρατούντων ιδεολογημάτων και διατήρηση της ιδιότυπης «κατάστασης ανάγκης» και όχι με το πνεύμα και τις πρακτικές του κράτους δικαίου. Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας είναι εξ ορισμού ασύμβατη με τη χειραγώγηση των λειτουργιών της και την ένταξή τους στη λογική του «καλύτερου δυνατού κόσμου». Τούτο εξηγεί και τις πιεστικές μεθόδους, που χρησιμοποιήθηκαν μεταγενέστερα, λόγω και της ιστορικής αδράνειας, προκειμένου οι παριστάμενοι δύο λαμπροί εισαγγελικοί λειτουργοί να αναγκαστούν να περιοριστούν στην εκπλήρωση του καθήκοντός τους όχι αληθώς, αλλά κατά το φαινόμενο μόνο.

Οπωσδήποτε η αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης και των δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά την πτώση του καθεστώτος βίας και αυθαιρεσίας της 21^{ης} Απριλίου ενίσχυσε τη δικαιοκρατική αρχή στο χώρο της δικαιοσύνης και προώθησε την προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των οργάνων απονομής της δικαιοσύνης. Παράμενον, βεβαίως, σημαντικά προβλήματα που σχετίζονται με την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της έννομης προστασίας των πολιτών, όμως τα φαινόμενα του παρελθόντος έχουν σε σημαντικό βαθμό την αξία παραδειγμάτων προς αποφυγή και οι περιπτώσεις προσπάθειών για την εξορισμού αθέμιτη επιρροή στη δικαιοσύνη εκφράζουν περισσότερο ανομολόγητες επιθυμίες, οι οποίες, πάντως, επιβάλλεται να ελέγχονται και να ματαιώνονται ως επιχειρήσεις νόθευσης του δόγματος, ότι ο δικαστής έχει μία και μοναδική δέσμευση, αυτή στο νόμο.

Τα τελευταία χρόνια ένα άλλο φάντασμα πλανιέται πάνω από τη δικαιοσύνη, αυτό της διαφθοράς, η οποία, ασφαλώς, συνέχεται με την κυριαρχία της αγοράς και της λογικής της. Η αρχή του ελεύθερου ανταγωνισμού, ως ρυθμιστική όχι μόνο των παραγωγικών σχέσεων, αλλά και καθοριστική της άρχουσας ιδεολογίας του μεταμοντέρνου «laissez faire, laissez passer», ανήγαγε την έννοια της «διαφθοράς», με ποικίλους προσδιορισμούς, στην περιωπή της «ασφάλειας», του άλλου πόλου της ελεύθερης, πλην πολιορκημένης και μαχόμενης όπου γης χάριν του Καλού, κοινωνίας.

Είναι, βεβαίως, προφανές, ότι ο καθημερινός αγώνας επιβολής και υποταγής στην αρένα της (ήδη παγκοσμιοποιημένης) αγοράς, οδηγεί σε παράβαση των όρων διεξα-

γωγής του και ότι ο δεκασμός των δικαστών, όπως και άλλων δημόσιων λειτουργών, είναι ένα από τα αρχαιότερα μέσα νόθευσης του κοινωνικοπολιτικού και οικονομικού ανταγωνισμού.

Τούτο ενισχύεται από το πραγματικό γεγονός, ότι η ανάπτυξη της Χώρας, έχει πολλαπλασιάσει το αντικείμενο των δικαστικών διαφορών και τους συνακόλουθους πειρασμούς αθέμιτου επηρεασμού. Αν συνεκτιμηθεί, ότι ο δικαστής είναι το τελευταίο είδος εργαζομένου χωρίς ωράριο και κατασφάλιση του ελεύθερου χρόνου του, συχνά υπό το βάρος υπέρογκης, όσο και επείγουσας απασχόλησης, τότε φωτίζεται η σκοτεινή πλευρά του προβληματισμού για τη διαφθορά, το γεγονός, δηλαδή, ότι, όπως κάθε άλλος εργαζόμενος, καλείται να εκπληρώσει ευσυνειδητά το έργο του και όχι να αποβεί ένας παλιομοδίτης «ήρωας της εργασίας».

Η εκμετάλλευση τέτοιων καταστάσεων δεν τιμά, βεβαίως, όσους τις χρησιμοποιούν σαν διάτρητο και απαράδεκτο ηθικό άλλοθι. Εξηγεί, όμως, την αύξηση των φαινομένων εξαγοράς συνειδήσεων, που δεν τιμά εξ ίσου και συνολικά την Πολιτεία και την κοινωνία των πολιτών. Η δίκαιη επίλυση των συνθηκών εργασίας των δικαστικών λειτουργιών αποτελεί αναγκαίο όρο για τη δίκαιη άσκηση των καθηκόντων τους και την αποτροπή περιπτώσεων συναλλαγής που εκθέτει όχι περιορισμένα τον νομικό, αλλά ευρύτερα τον πολιτισμό μας.

Συρρέουσα παράμετρος της διαφθοράς είναι η βαθιά αλλοίωση των καθιερωμένων αρχών της έννομης τάξης. Η νέα τάξη πραγμάτων, υπό την απειλή της «ασφάλειας» και την εκμετάλλευση ακραίων επιχειρήσεων τρομοκρατίας, αποσπά τη συναινέση για τον περιορισμό των ελευθεριών και τη συρρίκνωση του κράτους δικαίου. Ό,τι έχει πετύχει σε οικονομικό επίπεδο ο νεοφιλελευθερισμός με τη βαθμιαία υποχώρηση του κοινωνικού κράτους, το ίδιο επιχειρεί στο θεσμικό χώρο η αντίληψη επικράτησης της «ασφάλειας» σε βάρος της ελευθερίας. Έτσι ώστε όχι μόνο ο ανθρωποκεντρικός πυρήνας των αρχών του μακρινού προπάτορα της δικαιοκρατίας, του Διαφωτισμού, αλλά και ο σύγχρονος λόγος της κοινωνικής ακριβοδικίας του Ρώλης, ότι «η ελευθερία περιορίζεται μόνο χάριν της ελευθερίας», να ακούγονται ως η νοσταλγική αρμονία ενός χαμένου παρελθόντος.

Ανάδυση ενός καινούριου δικαίου της πυγμής

Η δικαστική λειτουργία, η κατ' εξοχήν «εξουσία», με την έννοια της «βαθύτερον χωρούσης έννομης βίας», είναι αναπότρεπτο να εσωτερικοποιεί το πνεύμα του νέου αυταρχισμού. Η προσέγγιση στην αυθαιρεσία είναι προθάλαμος για την ιδιοποίηση της κρατικής δράσης. Είναι λοιπόν φανερό ότι, αυτή η έλλειψη ισορροπίας που παρατηρείται διεθνώς, η ανάδυση ενός καινούριου δικαίου της πυγμής στο όνομα επικράτησης του καλού απέναντι στο κακό, και με όλες τις γενικεύσεις και τις εξάρσεις και τη ριζοσπάστικη αντίληψη που διαχέεται προς κάθε κατεύθυνση, οδηγεί πραγματικά σε ένα μεγάλο πρόβλημα. Γιατί η δικαιοσύνη

παραμένει η αρετή του μέτρου, η αρετή της μεσότητας, και είναι αυτή που κυρίως δοκιμάζεται σε εποχές όπως η δική μας. Και η διαφθορά συνιστά την «ύβριν» απέναντι σ' αυτές τις αξίες, «ύβριν» που καλλιεργείται συστηματικά στο ιδεολογικό θερμοκήπιο.

Η αχρήστευση των παραγόντων που οδηγούν στη διαφθορά δεν είναι μονοσήμαντη «πολεμική» επιχείρηση

Η αχρήστευση των παραγόντων που οδηγούν στη διαφθορά δεν είναι μονοσήμαντη και εφικτή «πολεμική» επιχείρηση. Απαιτεί συνολική προσπάθεια, αφού η σημασία της απονομής της δικαιοσύνης είναι κοινωνικά αναγκαία και αναντικατάστατη. Δεν αρκούν, συνεπώς, οι προσεγγίσεις για την «αυτο-κάθαρση» και τα «υγιή ανακλαστικά» που εκδηλώθηκαν, έστω και καθυστερημένα, στο φυσικό χώρο ελέγχου κάθε ανομίας, τη δικαιοσύνη. Υπάρχει μια ασφαλής αφετηρία: η νομιμότητα η οποία δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να παζαρεύεται και να προσαρμόζεται στην εκάστοτε συγκυρία. Πράγματι ο δρόμος για την κόλαση είναι στρωμένος με καλές προθέσεις. Πράγματι υπάρχουν θεμιτές σκοπιμότητες. Πρέπει όμως να θεωρήσουμε τα φαινόμενα της διαφθοράς ως φαινόμενα που απειλούν συνολικά το κοινωνικό σύνολο, και τα οποία πρέπει να αντιμετωπίζονται με αυστηρότητα, με την έννοια της αυστηρής προσήλωσης στο νόμο. Είναι το μόνο το οποίο μπορούμε πράγματι να εισφέρουμε, και το οποίο οφείλουμε πάντως, ως το ελάχιστο ηθικό *minimum*, να υπερασπιζόμαστε. Η επιθεώρηση των δικαστών πρέπει να είναι ορθολογική και αποτελεσματική, να μην εξαχθεί, όμως, ως τον ασυμβίβαστο με την ανεξαρτησία «έλεγχος» της ουσιαστικής κρίσης του δικαστή, η οποία ελέγχεται με τον επιβαλλόμενο τρόπο, την πλήρη και ειδική αιτιολογία των δικαστικών αποφάσεων.

Από όσα συνοπτικά επισημάνθηκαν ανακύπτει ο χαρακτήρας της «διαφθοράς» και της «κάθαρσης» ως ζητημάτων γενικού ενδιαφέροντος. Η κοινωνία της πληροφο-

ρίας που ζούμε, η οποία διακρίνεται πράγματι από τη διαφάνεια, και αυτό είναι ένα θετικό σημάδι, από την άλλη πλευρά είναι και η κοινωνία του θεάματος. Όλα πλέον αποβαίνουν θέαμα και έχουμε εξοικειωθεί να ακούμε από τα ΜΜΕ εντυπωσιακές ειδήσεις για νέες διώξεις, για το πόσο δικαστές θα διωχθούν κλπ. Αυτά δεν είναι θετικά σημάδια. Δεν πρέπει σε καμία περίπτωση ένα φαινόμενο που μας αφορά όλους, που αφορά πράγματι την αποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης, η οποία στην πολύ ευαίσθητη ισορροπία ή και ασταθή ισορροπία που διέπει το πολίτευμα, παίζει το ρόλο του τελικού κριτή όλων, να γίνεται θέαμα. Όπως δεν πρέπει να γίνονται θέαμα οι δίκες, και σωστά διατυπώνεται η αντίρρηση ότι άλλο είναι η δημοσιότητα μιας δίκης και άλλο είναι το να γίνει αυτή καθ' αυτή η δίκη θέαμα.

Σε επίμετρο σημειώνεται είναι οι απαράδεκτες γενικεύσεις και απλουστεύσεις κάθε είδους, όπως για τα δικαστήρια που χαρίζονται στους «απεχθείς» εγκληματίες, ώστε να καλλιεργείται ένα πνεύμα ότι περίπου η δικαιοσύνη είναι ένα ξέφραγο αμπέλι, ενώ η δικαιοσύνη και ειδικά η ποινική δικαιοσύνη επιτελεί ένα πάρα πολύ δύσκολο έργο, ακριβώς στη μεθόριο μεταξύ εγκλήματος και νομιμότητας. Αυτό που λέγεται κοινωνική επανένταξη δεν είναι ένα εύκολο έργο, ούτε υπάρχουν συνταγές με τις οποίες μπορείς εύκολα να επενεργήσεις στον ψυχισμό ενός ανθρώπου, να «τον» επανεντάξεις κοινωνικά. Όλα τα μοντέλα που χρησιμοποιούνται ξεκινούν από μια ανθρωπιστική αντίληψη. Την αντίληψη ότι το κράτος υπάρχει χάριν του πολίτη, χάριν του τελευταίου πολίτη, όποιος και αν είναι και ότι και αν έπραξε. Η δικαιοσύνη οφείλει πράγματι να εφαρμόζει το νόμο και εφαρμόζοντας το νόμο οφείλει να τον εφαρμόζει με την αγωνία του ανθρώπου που ξέρει ότι είναι εκτεθειμένος στην ατέλεια και στην αμαρτία. Αυτό αποτελεί το περιεχόμενο της ευθύνης του δικαστή, από την προσήκουσα εκπλήρωση του οποίου αναμένεται να εγερθεί αποτελεσματικό «ανάχωμα» κατά της διαφθοράς.

Ο καθηγητής Εγκληματολογίας Νέστωρ Κουράκης με τον δικηγόρο Χριστόφορο Αργυρόπουλο, Πρόεδρο της Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων και την Χρυσούλα Γιαταγάνα